

Ordonnantie der schutterijen ende wachten der stad Delft

<https://hdl.handle.net/1874/9149>

Ordonnatie der Schutte- rijen ende wachten binnen der stadt Delft.

By syner Excellentie gheconcipteert, ende
ghepubliceert den twaelfften May.

1 5 8 0.

TOT DELF,

By Wuyt Harmanſſz Schinckel / woonende
aent Merckt-veldt.

Also seeckere dif-

ferenten ende gheschillen gheresen waren/ tusschen Schout/ Burgemeesteren/ Regierders ende Broederschap der Stadt Delft ter renre / Ende die Hoomans bande Schutterrijen aldare ter andere syde/ opt rebesslemendte bande Ordonnantien soo wel bande Schutterrijen als bande Wachte der selfder stede. Welcke differenten wy eensdeels van

bejde die selve partijen binnen der voorsz stede ghehoort/ ende daer na oock ghecommitteert hadden / den Eendestesten / Wijsen ende hoochgheleerden Meesters / Arnouldt Nicolaf Presidentt ende Leonardt Casenbroodt Rade Ordinaris inden Hove van Hollandt / omme die voorsz partijen / nopende die voorsz Ordonnantien ende Articulen/ te vereenigen waert doentlick. Die welcke die voorsz ordonnantien gesticteert en den voorsz partijen ten wederzijden int lange ghehoort/ ende ons daer van rappoort ghedaen ende verclaert hadden de voorsz partijen int meeste deel bande articulen in questie wesende ghenoechsaem vereenichte te hebben: **S**oo ist dat wy achtervolghende selfde/ ende willende daerinne voorszien / en begerende dat die voorsz Schutterrijen ende wachte tot verseeckerhejdt/ ruste ende welbaert der selver stede met goede ende behoorlicker ordre ghereguleert ende ghehouden werd: n. Hebbe geordonneert ende gestatueert/ ordonneren ende statueren by desen/ die poincten ende articulen hier naevolghende/ omme die selfde onderhouden ende achtervolcht te worden by provisie/ en tot anders by ons daerinne geordonneert en ghestatueert sal wesen/ bejde de partijen wederomme by ons eerst ende alsooren daer op ghehoort zynde.

I.

In de eerste / dat alle die Schutterrijen der voorsz stede van Delft verdeelt sullen worden in vier Vaendelen / daer van elcke Vaendel hebben sal hondert twintich Schutteren / behalven den Capiteynen Lieutenanten/ Vaendraghers ende haren Lieutenanten/ Ende sal elcke Vaendel verdeelt worden in ses Rotten/ daer van elcke rotte wesen sal van twintich Schutteren sonder meer/ daerinne begrepen den Hooman ende sijn Lieutnant: Welcke Hoomans officie duren sal den tijt van twee jaren / ende sullen de selve omme de twee jaren den eersten Aprille versect worden.

Al ij

Welcke

ij.

Welcke tijdt expirerende / sullen die voorsz Schutters/ wt haerlyp-
der roch nomineren dype persoonen elcx wt haer rotte bande breedtsa-
michsten/ bequaemsten ende gequalificeersten/ die sy op hare eeden als
Schutters gedaen/ sullen nomineren/ omme als Hoomans te dienen/
ende den selven in een cedulle overleveren den Burgermeesteren opten
eersten Aprilis / die wt die selve een nieuw Hooftman kiezen sullen/
wiens officie insghelijcx dueren sal twee jaren ende langher niet. Ende
belangende tstellen en veranderen bande Capiteynē der voorszreben
Schutterijen sal tselve staen ter dispositie bande Burghemeesters der
voorszrebe.

iij.

Ende sullen oock mede Burghemeesteren / Capiteynen ende Hoo-
mans bande Schutterije alle jaers den eersten Aprilis resolveren of-
men maenschutten sal schieten/ dan niet/ ende sullen Burghemeesteren
die selve maenschutten mogen doen ophouden / mits den voorsz Ca-
piteynen ende Hooftmans verthoonende die laecke ende redenen van
dien.

iiij.

Ende sullen die oude Hoomans van elcke Schutterije respectibe
die Capiteynen en nieuwe Hoomans hem succederende reeckeninghe/
bewijs en reliqua doen vanden ontfanck ende wtgheef binnen haren
tijdt gheballen/ ende binnen die eerste maendt naede voorsz electie/ ofte
op deerste maenschut dat daer nae gheschoten sal worden.

v.

Item soo wanneer eenich Schutter alijbich wordt/ oft door cranck
regimende ouderdomme oft eenighe andere oorlaecke wtter Schutte-
rije ghestelt wordt / sal die Hooftman onder den welcken alsulcken al-
lijbighen ofte ghelicentieerde Schutter ghesoyteert heeft / metten Ca-
piteyn der selver Schutterije wt der ghemeene burgherije nomineren/
ende den Heeren bande Weth in een cedulle overleveren voor elcke
Schutter twee persoonen bande ghelichickste/ bzeetsamichste ende best
ghequalificeerste burghers ofte burgher kinderen / wt den welcken by
die bande Weth voorsz een tot Schutter gheeligeert sal worden / be-
houdelicken datmen niemant daer inde Schutterije sal moghen stellen
die out is beneden neghenchien en boven de vijftich jaren / ende sullen
sy daer beneffens den Burghemeesteren in gheschifte overleveren den
ghesoyben ofte verlaten Schutter in wiens plaette sy versoekē eenen
ander ghestelt te worden.

vi.

Item dat gheenen Schutter wt die Schutterije ghestelt ofte verlaten
sal moghen worden/ ten waers sy ontpoozert worde/ verarmde / ofte
hem

hem onredelick schickte/ dat doech niemant wt die selven tot lijnen ver-
 soecke sal moghen gedepozteert ofte ontlast worden / dan die impotent
 is / ofte oudt boven lx. jaren / ofte die twee sonen inde Schutterije der
 boorz stede heeft / ofte dat yemandt vande Schutteren Veertich ofte
 Hoerschap der selver stede worde. In alle welcken ghevalle alsulcke
 deficiencie ofte ontlastinghe ghedaen sal worden byde Burgemeesteren
 by advijse vanden Hoofstman vande Schutterije daer hy inne is / be-
 hondelick dat die selve ghehouden sal zyn/ sijn doorlschult ende anders
 te betalen allinen van een aflijvich Schutter schuldich is / so hier naer
 verclaert sal worden.

bij.

Item dat elck vande vierhondert tachtich Schutters wter stadts
 goeden jaerlicx betaelt sal worden xx. stivers/ en boven dien die vande
 Haecx ende Cloebeniers/ midtsgaders die vande Doetboorch een lancx
 roer houdende/ elcx een pondt crupts/ ende dat boorz den tijt van ses ja-
 ren/ ende boorxs soo langhe dat die stad van vermoghen zyn sal tselve
 te continueren/ ende sulchs niet vermoghende / sal daermede moghen
 ophouden / mits dat tot discretie vande Burghemeesteren ende vande
 Werch staen sal den Hoemans te verclaren. wanneer die stad van geen
 vermoghen soude zyn de gagien ende het crupt langher te leveren en-
 de betalen.

bij.

Ende soo wie by Burghemeesteren tot Hoofstman ofte tot Schutter
 in eenighe Schutterije der boorz stede gecozen sal worden/ sal schuldich
 zyn tselve te acceptere/ ofte vrrebeurte van sijn poortrecht / ende boven
 die opte boete van twintich ponden tot proffijte vande Schutterijen in
 den welcken hy gheeligeert sal zyn.

ix.

Ende sullen die Capiteynen ende andere Bevelhebberen ende Of-
 ficieren/ Hoofstmans en Schutters sulcken eedt doen / als by ons / ende
 die Staten van Hollandt gheconcipteert sal worden.

x.

Ende soo wie onwillich waere den boorz eedt te doen/ sal ontpoor-
 tert worden ende blijven. so langhe hy onwillich is/ en boven dien ver-
 beuren jeghens den Schutters die somme van twintich pondt/ ten wae-
 re hy seeckere merckelicke redenen hadde/ twelck staen sal tot discretie
 vande Burghemeesteren ende Hoofstmans.

xj.

Ende soo wannere Burghemeesteren van seecker ghetal van Schut-
 ters adsistentie sullen begeeren/ onnime met hemclupden te gaen binnen
 ofte buyten der stad / sullen ontbieden de vier Capiteynen / met die
 vierentwintich Hoofstmans vande boorz Schutterijen / die welke die

weet ontfanghen hebbende / sullen ghehouden zyn terstondt te comen /
 ende in teghenwoordicheyt van Burghemeesteren sullen die vier Ca-
 pitelen loten / wie den Burghemeesteren adlisteren sal / tot sulcken ge-
 tal als die selfde Burghemeesteren noorelick bevinden sullen / ende dat
 opte boete van thien pondt tot profijte vande Vaendelen daer hy Ca-
 pitelen over is. Ende sal die Capitepen diet by loten te beure ghevallen
 wesen sal / ghehouden wesen / hy ende die Schutters daer over hy Ca-
 pitelen is / Burghemeesteren in alles te assisteren / ende doch buyten der
 Stadt te volghen / soo verde die jurisdickie van dien streckende is /
 naer volghende heuren eedt / opte verbeurte van haren poortrecht / ende
 van weertich pondt te verbeuren by elck vanden onwillighen / ende te
 gaen als voozen / ende boven dien arbitralick ghestrafte te werden naer
 exigentie der saken / tot discretie van Schepenen. Welverstaende dat
 indien Burghemeesteren inder haest yet opquame ofte wedervoere dat
 sy den tijdt niet en hadden alle die Capitepen ende Hooftmⁿ te sa-
 men te vergaderen ende te doen loten / dat indien ghevalle Burghemees-
 teren ontbieden ende nemen sullen mogen die Capitepen / Hooftmans
 ende Schutters die naest byde handt zyn / ende inder haest te crighen
 sullen wesen / die welke Burghemeesteren adlisterie schuldich sullen
 zyn te doen op peyne als voozen. Welverstaende dat dit niet en ver-
 bindt den gheenen die wettelijke oorsaecke hebben omme te absente-
 ren / die hier af verdraghen ofte geabsolbeert sullen worden by adujs
 van Burghemeesteren / die metten Capitepen ende Hooftmans daer
 van sullen communiceren indien daer redenen toe dienen ende anders
 niet. Ende sullen Burghemeesteren ghehouden zyn den selven te ken-
 nen te gheben die saecke waer toe sy ontboden zyn / ten waere die sake
 anders berepelt / ofte van sulcker qualiteyt waere dat het van noode
 soude zyn die secret te houden / Behoudelic nochrans so verre die saec-
 ke waer omme te assisteren in eenighe apprehensie / dat Burgher-
 meesteren den selven dat schuldich zyn te kennen te gheben.
 Ende op dat dese saecke niet heter ordie ende ruste mach gheschie-
 den / ende dat deur absentie van deen oft vander Hooftman gheen on-
 gheregelicheyt ofte quaerwillicheyt ghebeure / sal die Hooftman liefen
 wt zyn Rotgezellen een vande gequalificeerde / notabelste ende vrees-
 michte tot een Lieutenant / die in nootelijke absentie vanden Hooft-
 man sal in als representeren ende schuldich zyn te doen tegunde voorsz
 is / op peyne als voozen / Wiens officie inghelijck dueren sal den tijt van
 evoorsz Hooftmanschap.

rij.

Item dat elck Schutter ghehouden sal sijn eyghen gheweer ende
 wapen te hebben / en selve vaerdich te houden tot allen tijden. ende dat
 die Hoemans ten minsten die twee derdendeelen van haer rotgezellen
 sullen

7
Sullen stellen op roers / eff so verre sy in haer rotten persoonen genoeg
hebben die met roers connen omme gaen / sullen sy die drie vierendeel
len van haer Rotghesellen op roers stellen / ende sullen dandere voeren
ander halssgheweer / tot discretie vanden Hooman.

xij.

Ende sal elcke Schutter op een roer gestelt zynde / in vooraet moe-
ten hebben een eyghen roer met sijn toebehooren / een pont crupts / een
pont loots / met lonten naer den ey sch van dien.

xiii.

Item sal elcke Hooman ghehouden zyn met twee van sijn rotghe-
sellen ende die doelknecht alle vierendeel jaers eens / ofte soo veel meer
als hem goedduncken sal / omme te gaen ende vitatie te doen / of die
Schutters haer geweer daer sy op gestelt zyn vaerdich hebben. Welc-
ke bevonden sullen worden haer gheweer niet vaerdich te hebben vol-
ghende doordonnantie / sal verbeuren thien stupers / die de Hooftman
illico sal executeren / ende den Burgemeesteren daer van rapport doen /
op pepne dat den Hooman des in ghebreck wesende telcken reple ver-
beuren sal een Angelot / te appliceren ten proffijste vant Rot.

xv.

Item also overmits in langhen tijdt byden Schutters voorsz niet
opwaerts gheschoten en is / so daer gheen een Schutter Coninck en heb-
ben / dat daeronne deerste ghelegender tijt by consente vande Heeren
vande Weth die voorsz Schutteren by gebeurten tusschen Mey ende
f. Jacob opwaerts schieten sullen / elc een jaer naer dandere / ten waere
om rebenen ende nootlaecken byden Heeren vande Weth daer op ge-
schoyt die Hooftmans wte naem vande ghemeen Schutters langher
tijdt ofte wrstel vanden tijt daer toe geordineert worde / twelck sy sulc
voorsz altijt observeren ende continueren sullen.

xvi.

Item dat alle boeten ende bzeucken by den Schutters / inder qua-
liteyt als Schutters / jegens dese ordonnantie / ofte eenige andere keure
ofte ordonnantie der exercitie der Schutteren aengaende verbeurde / sul-
len comen tot proffijste vande Rotghesellen / ende inne ghehaelt worden
byde doelknecht ende stadts bode.

xvii.

Item dat alle questien die onder den Schutteren / sullen vallen in al-
len vergaderinghen / so binnen der Doelen als anders in maentschut-
ten / omme ganghen / prijs schietinghen / mitsgaders wachten ende dier-
ghelycke exercitie / twaere by iniurien / bechtingen ofte andere geschil-
len / sullen ter neder gheleyde worden byden Coninck / Capiteyn / mette
Hooftmans vande Schutteren daer die persoon litigiens ofte con-
tentieulij onder sopteren / Ofte indient eenige vande Hooftmans selver
waere /

waere/byden ghemeen Coninghen / Capiteynen en Hooftmans van
de Dypelchutterijen / ende dat binnen veertien daghen naede perpe-
tratie ofte gheschiedenisse van tdelict / op pepne dat naeden voorsz tijdt
tselbe delict denolveren sal aenden Officier / ende die emende ofte boete
daer sy als vooren in gerondenmeert worden / sulken geappliciert wor-
den tot behoef vande Rotgheseffen vande delinquanten ofte ghecon-
denmeerde / sonder dat hem dies vorder sal moghen beclaghen / ofte de
Officier eenighe boeten daer van sal moghen eysschen / Behoudelijck
dat het delict niet mede en byochte Crimen lesae Majestatis / ofte doot-
slach / ofte anders sulcx ghequalificeert en waere / dat daer aen tlijf sou-
de moghen verbeurdt zyn / In allen welcken ghevalle den Officier se-
ghens den delinquant sijn officie bewaren sal.

xviiij.

Item oft ghebeurde by oorloghe/opzoer / ofte andere commotie / dat
de Heeren vanden Weth ordonneerden eenighe schutteren waecke
te houden by daghe oft by nachte / soo sullen de Heeren vande Weth
den Capiteyn metten Hooftman laten weten / hoe veel schutters sy
begheeren totter waecke / En sullen aldan die Hooftmans van alle die
Rotten der schutterijen loten / wat Roth eerst / en die ander consequen-
telijcke daer nae waecken sullen. In welcker waecke die Hooftman
ende Capiteynen niet exempt oft byp sullen zyn. Ende sullen sulcks
vervolghende haren tijden onderhouden / ten waere pemandt by Bur-
ghemeesteren met advijs vande Hooftmans deur wettelijcke saecken
gheconsenteert waere een ander in sijn plaets te stellen.

xix.

Ende sullen die schutters ghehouden wesen te observeren in waec-
ken ende andere saecken dienende tot defensie vander stad / alsulcke op-
donnantie en leure / ende op alsulcke boeten ende penen als die Heeren
vande Gherechte ordonneren ende maecken sullen / te gaen ende ghe-
appliciert te worden / te weten / die Civile boeten tot behoef vande
schutterijen / ende andere boeten wt saecke van inobedientie / ofte inso-
lentie ende andere Criminele saken / sulcx als die gerechte ordonneren
sullen: Welverstaende dat die Burgemeesteren / Capiteynen en Hooft-
mans verclaringe doen sullen wat vooz alsulcke insolentie ende inobe-
dientie verstaen sal worden.

xx.

Item soo wanneer binnen der stad / ofte binnen der stades byghende
by daghe brandt waere / so dat het opentlick in eenige der Prochpker-
ken ofte opt stadthuys ghesloopt worde / dat aldan twee Rotthen met
haren Hooftmans met haer wapen ende gheweer sijn ghereet binden
sullen / terstont naer dat sy die klocke ghehoort sullen hebben / alwaert
oock dat het cloppen cesserde / te weten / een Roth met sijn Hooftman
ter plaet.

ter plaedese daert brandt is / alwaer hem oock present binden sal een bande Burghemeesteren/ ende t'ander Koth met zyn Hoofman / opt stadhuys/ alwaer hem oock binden sal een Burghemeester/ omme alsoo alle ongheregelcheyt ende schade die ten brande by roovinghe ende dieberije vande boolen soude mogen geschieden/ ende andere commotie ende oproer die ten tyde vanden brande binnen der stadt soude moghen rijzen/ te moghen verhoeden ende beletten/ waer toe hem ghereet sullen moeten binden die Kothen die des snachts te booren gewaecht sullen hebben. Ende so wanneer den bzant by nacht ober quame / sullen die Schutters hebbende wachte op haer wachten blyben/ ten waere sy by Burghemeesteren elders ghelicht worden. Ende so wie vande Kothghesellen inder stede/ ende niet cranck zynde/ hem selven absenteerde ofte verbrock van sijn plaesse sonder consent van Burghemeesteren/ sal verbeuren thien stuvers/ ten poffijte vant Koth.

xiij.

Item dat Capiteynen ende Hoofmans bande voorsz Schutterijen niet en sullen moghen eenighe vergaderinghe legghen van alle die schutters in e Generael / dan by consent van Burghemeesters / den welcken sy schuldich sullen zyn te kennen te gheben die saecke waer op sy den schutters souden willen convoceren : In welcken versoecke Burghemeesteren in alle redelichheyt hen sullen laten binden. Ende soo verre bevonden werde dat in alsulcke gheacordeerde vergaderinghe yet anders ghyproponeert ofte ghetraectert werde/ dan tgunst daer toe consent verwooben worde/ twelck onruste ofte dissentie soude moghen causeren / sullen die Hoofmans verbeuren teghens den Officier ende die stadt thien s'heeren pouden / ende boven dien arbitralick ghestraft te werden nae exigentie vande saecke. Ende so wanneer by Burghemeesters ende Hoofmans resolutie ghenomen sal zyn datmen maenschutten sal schieten / sullen die Hoofmans haer Kothghesellen moghen doen vergaderen / ende den tijdt raven wannec sy schieten sullen/ ofte oock maenschutten gheschoten hebbende / om eenige swaricheyden ende differenten onder die selve gheresen/ ter neder te leggen/ sonder dat van noode sal zyn daer toe consent te versoeken : behoude-lick dat inde 1. oorsz vergaderinghe niet ghehandelt oft ghetraectert sal mogen werden/ waer deur die ghemeene ruste/ vrede ende tranquillite soude moghen werden gheturbeert ofte vermindert.

xiv.

Item op dat deur exercitie ende oefeninghe elck schutter die wapenen te beeth soude eonnen hanteren/ is gheordonneert so wanneer byden Burghemeesteren/ Capiteyn ende Hoofmans voorsz Resolutie ghenomen sal zyn omme maenschut te houden/ dat aldan elck Koth ghehouden sal zyn tweemaal maenschut te schieten/ ende elck Kothge-

selle met syn eyghen geschut/ Te weten/ die banden Doetbooghe/ med
haere boetbogen ten waere sy luyden een roer hielden / in welcken ge-
valle sy luyden een booch sullen mogen leenen/ Haerx/ met hare haerx
ende Cloeveniers met haere cloevers: Waer toe elcke Schutter perso-
nelick ghehouden sal zyn te compareren op allulcken tijt ende ure als
byden Hooftmans daer toe gestelt/ en byden doelnecht de weete ghe-
daen sal zyn / opte verbeurte van so wie na der klokke gheslach vande
ghenomineerde ure niet binnen den doele en waere met alle zyne ghe-
reetschap om schieten/ oft oock daer wesende/ selver personelicken niet
en schiet / sal verbeuren die boeten van ses stuvers boven syn heulgele
dat hy noch daerenboven sal moeten betalen als of hy selver ghescho-
ten ende alle die heulen verlozen hadde/ Ten waere hy ten tijde dat tot
zynn hupse de weete gedaen worde/ van hupse sieck ofte cranck ware/
oft andere merckeliche oorsaecken van excuse hadde. Welcke exercitie
sulcx ghedaen zijnde/ sullen telcken reyle des middaechs met malcan-
deren inder stadt doelhupse een maeltijt teeren. Ende soo wie ghehee-
licken absenteert/ dat hy oock ter maeltijt niet en compt/ die sal gehou-
den zyn te betalen boven die boeten van ses stuvers voorsz/ zyn heul-
gheldt / ende noch syn volle costen vander maeltijt/ als die presenten/
ten waere hy wter stadt ofte sieck waere/ ofte ander merckeliche excuse
hadde/ tot discretie vande Hooftmans mette Rotgesellen/ Ende sal in
sulcker ghevalle niet meer betalen dan die halve costen.

xxij.

Item dat op elcke maenschut die Schutters ghenieten sullen by
ercijs van xrb. stooop wijns/ ende een tonne biers/ soo veel dexcijfen des
voorsz stadt aengaet.

xxiij.

Item oft een Vrijer ofte Wewenaer Schutter zynde een hupse/ on-
trouwede / die sal gehouden zyn binnen een maent daer nae ten launc-
ten te betalen in handen van zynen Hooftman/ eens vijf sehellinghen
grooren vlaems/ ofte sal die Hooftman dat moghen innen by executie
als vooren.

xrb.

Ende soo wannere yemande Schutter zynde olijbich werde / ofte
wter stadt ginck woonen / ofte wter Schuttertijen (om oorsaken boe-
ren verhaelt) ghestelt worde/ der selver weduwe ofte erfghenamen sul-
len ghehouden zyn voorsz doodschult te betalen der Schuttertijen daer
hy inne is gheweest/ eens twintich stuvers/ tot profijt vant Roth.

xxvj.

Item dat soo wannere die Schutters opwaerts schieten sullen/ sul-
len de selve aldan genteten by ercijs van wijn ende bier dat sy behoe-
ven sullen die feest gheduerende / voorsz soo veel die stadt aengaet/ ende
voorsz

boozts bande stad ghenieten alsulcke bozere pzoftje als booz den
bzande ghewoonlicken is ghetweest.

xxviij.

Item dat die Coninck van elcke Schutterije ghenieten sal binnen
zynen hupse booz syn familie/alleenlick booz een jaer ende langer niet
bypheyt van wijn ende bier excijs booz so veel die boozsz stad aengact.

xxviij.

Item ten tijde als eenighe Schutterije opwaerts gheschoten sal
hebben/sullen Burghemeesteren haer debuoir doen om by den Offi-
zier te doen ghenieten alsulcke bypheyt ende pzbiligien in saccken der
justitie soo wel Civijl als Crimineel als die Schutters booz den ver-
maerden bzant moghen ghehadt ende ghenoten hebben.

xxix.

Item sullen die ghemeen Schutters alsulcke politien/ ozdonnantien
ende conditien in heuren feest vanden Schutter Coninck observeren/
als sy onderlinghe niet malcanderen concipieren ende accorderen con-
ne/by advijs ende consent vande Regterders aleer sy opwaerts schie-
ten sullen.

xxx.

Item die doelhupfen der boozsz stede sullen staen tot laste vander
stad/ende sullen die selve mette doelen gerepareert ende onderhouden
werden bynten coste vande Schutters : sulcx tot exercitie ende conser-
vatie vander Schutterije ende eere vande stad pfssejen ende van noode
zyn sal.

xxxi.

Item dat de Heeren in elke doelhupse sullen stellen een bequaem
doelknecht/die de ghemeen Schutters ten dienste staen sal / in alles sy
der Schutterijen aengaende noodich hebben / als den Schutters te in-
sinueren tot allen tijden sy des by den Hooftmans oft eenighe van
hem daer toe gherequireert worde.

xxxij.

Item dat die selve doelknechten sullen woonen binnen de doelhup-
sen boozsz/ende sullen ghehouden wesen / indien sy selve vanden am-
boche niet en zyn/ een dienaer te houden / die den Schutters ende oock
den Burghers die ter doelen comen schieten mette voetboghe/sal con-
nen gherijven van boghen te verstellen ende repareren/pjlen ende an-
dere ghereetschap te doene/spannen ende der doelen wijzen/ en dat een
peghel ck om zyn loon ende ghelt in alle redelichheyt/oock die vanden
bosche tot allen tijden gherijven sal van een wijfer.

xxxiii.

Item dat byden Wech/Coninck/ende Hooftmans ghemaect ende
gheozdonneert sal worden een ozdonnantie/waer nae alle Schutters/
B ij ende

ende oock alle burghers in terereeren banden boghe ofte bostche elck
in tynne/ inder doele gehouden sullen wesen hen te reguleren / waer vā
Copie byden Secretaris ondercepcht/ in elcken doele opentlick ghe-
hanghen sal werden.

xxiii.

Item so wat boeten ofte breccken datter onder den Schutters bal-
len/ sullen inneghehaelt worden byden doelknecht/ doo; tbevel banden
Hooftman/ met een stads bode/ sonder dat pemandt daer jeghens sal
mogen excipieren. Maer sullen die doelknechts in cas van weynghe-
ringhe panden moghen nemen tot haeren ghebreecke toe/ ende v: dien
die niet ghelost en worden binnen die veerthien daghen / soo sullen die
by een stede bode openbaerlijck vercocht worden op costen vande on-
willighen tot haren ghebreecken toe. Ende dat die doelknecht van al-
sulcke executie toegheleydt sal worden voo; syn sallaris alsoo veelē als
eens stads bode. Ende so wie den Hooftman int ommegeen ende vifi-
teren van tgheweer/ ofte den doelknecht oft bode int executeren van al-
le die boeten resistentie dede ofte qualicken toe spraecke / sal verbeuren
jeghens dat Roth dnye ponden. Ende so verre die selve onwillich ble-
ve die voo; boeten en tgunst daer voozen hy gheexecuteert soude wer-
den te betalen/ sal verbeuren dubbelde boeten/ ende sal die voo; boete
en achterwelen byde Hooftman ende ghemeen Rotghelellen geexecu-
teert worden / ende gaen tot lijnen huyse / ende aldaer nemen panden
tot haren ghebreecke toe/ die welcke tepnden de veerthien daghen ver-
cocht sullen moghen worden als voo; is.

xxv.

Item dat alle ordonnantien aengaende die waeck ofte wachte ende
defensie vande Stadt/ sullen ghemaect ende ghestatueert worden byden
Burghemeesters ende Regeerders der voo; stede van Delft/ met ad-
vijs vande Heeren vande Broetschappe: Van alle vandere ordonnan-
tien beroerende de exercitie vande doelen / ende wes daer aen cleeft sul-
len ghemaect worden byden Burgemeesteren/ Capiteyns/ Coningen
ende Hooftmans vande voo; Schutterijen.

E N D E nopende die Remonstrantie ghebaen byde Hooftmans
vande Schutterijen/ omnie te hebben verlichtinghe vande wacht/ etc.
Verstaen ende ordonneren wy / aenghesien die gheleghentheydt der
laecken / ende tijden/ mitgaders den jeghenwoordighen noot/ dat die
wachte binnen der voo; stede van Delft voo; alnoch/ ende tot anders
sal wesen gheordonneert / ghehouden sal worden achtervolghende die
teghenwoordighe ordonnantie byden Burghemeesteren ende Broet-
schap diesaengaende ghemaect/ ende hier nae ghemcoypozeert.

Omme te verhoeden alle ongheregeltheyt

ende ten eynde datter goede wacht ende toelicht in desen periculoosen tijt ghehouden mach worden by daghe ende by nachte / so aende poortten / opte stadthuyss / opte straten ende elders daert vā noode wesen sal / ende gheordonneert sal worden tot p̄serbatie ende behoudenisse deser stede / ende der burghers ende inwoonders van dien: Is by Schoude / Burghemeesteren ende Schepenen / by advijse vande Hoornmans vande schutterije ghestatueert ende gheordonneert so hier naer volcht.

Item eersten / dat alle die schutters ghehouden sullen wesen daghelic byder straten te draghen / rapieren / deghens ende diergelijcke lijffgheweer / opte boete van ses schellinghen so dickmael p̄mande byder straten sonder selve bevonden worden / ende sulcx gheordonneert sal zyn.

Item dat die schutters wiens beurt dattet wesen sal wacht te houden ghehouden sullen wesen opte Marct-velt vooz heurlupder velttepken te wesen / ghewapent met alsulcke halgheweer daer sy lupden by heuren Capiteyn ende Hoofmans op ghestelt sullen wesen / ende versien van lonten / crupdt ende loot tot reuelickheyt ende sulcx dat behoort / alles volghende die ordonnantien daer vā zynde / ende dit aeler die wachtlocke verlaten sal zyn / opte boete van ses stupvers / Ende so wie heel absenceert / opte boeten van twee s'heeren ponden tot p̄offite vande Rotghesellen respectie / ende elck onder den lijnen.

Welcke boeten byden Hoofman terstont gheinnet ende gheghaert sullen werden omme opte maentschutten den ghemeen Rotghesellen te moghen strecken / sonder die int gheheel ofte deel vooz dien tijdt te moghen verdrincken ofte verteeren. Ende en sal niemant moghen absenteren ofte verdrage vande wacht / ten waere hy sieck ofte wter stadt waere: In welke gevalle alsulcke siecke ofte van hups wesende / noch tans ghehouden sal wesen een ander schutter in sijn plaecte te stellen / opte boeten als voozen / ten waere yemande een langduerighe siecke hadde / ofte wtlandich waren / het welke staen sal tot discretie vanden Burghemeesteren ende Hoofmans van selve Rotgh.

Werdt mede geinterdicert ende verboden droncken te wacht te comen / opte boeten van twee ponden / geapliceert te werden als voozen.

Ende sullen die Hoofmans ende Lieutenants wiens wacht het wesen sal / met heuren Rotghesellen elck respectie schuldich wesen te

trecken aende poorten ende opt stadthuyjs daert een yeghelticken gheordonneert ofte by lootinghe te beure gevallen sal wesen. Ende en sullen de Schutters niet van daer moghen gaen/dan by consent van die Hoofman ofte Lieutenant/ die oock gheen consent en sal moghen geven/dan omme wetteliche sake: Ende en sal oock insgelijcx den Hoofman ofte Lieutenant van sijn wachtplaetse niet moghen gaen/sonder kennisse van sijn Koghesellen/op een boete van twintich stivers/ten behoeve van Kottje.

Ende op dat ghestadelijcken inder poorten ende opt stadthuyjs deser stede goede wacht ghehouden mach worden/ Is geordonneert dat ten tijde vander maeltijde des avonts deen helft vande voorsz Schutters sullen moghen thuyjs gaen eten/des avonts op haer wacht-plaetse gecomen welende/ende dat vander helft daer niet van daer en sullen vertrecken/ voorsz deerste helft opter wacht-plaetse weder gecomen sullen wesen: Ende sullen schicken altesamen op heure wacht-plaetse / so inder poorte als opt stadthuyjs wederomme te wesen des avonts aleer die clocke acht gheslaghen sal hebben/opte boete van ses stivers/ende soo wie langher absenteerde/te verbeuren van elck ure ses stivers/ tot proffijte als vooren/ Ten waere dat allulicke Schutters om wetteliche sake van zynen Hoofman consent hadde/ die daerinne niet lichebaerdich ofte sonder merckelijcke saecken en sal dispenseren/ op peyne van selver mede die voorsz boeten te ghelden/ tot proffijte als vooren.

Wordt mede gheordonneert dat die Hoofmans ofte sijne Lieutenant de wacht hebbende/ gehouden sal sijn de schiltwacht wt te setten des avonts ten acht uren/ vroegher ofte later nae de coyte ende lenghte vanden dage/ ende na selve int gheven vande loofse hem belast ende geordonneert sal worden: en so wie daer op gestelt wort/ sal schuldich zyn die te houden/ ende daer op te blijve den tijt van een ure oft twee / sulcx dat byden Hoofman gheordonneert sal worden / ende en sal van daer niet moghen ghaen voorsz by zynen Hoofman ofte Lieutenant ghehaelt/ ofte in sijn plaetse eenen ander gestelt sal zyn. Welverstaende dat de selve buyten vande schiltwacht comende/ binnen de poorten wacht houden ende waecken sullen moeten/ tot dat die ghene die hem gecedeert zyn/ vande schiltwacht sullen wesen inghecomen. Ende sullen die Schutters den Schiltwacht houdende buyten die poorten/ als oock die vande schiltwacht gecomen zyn en binnen die poorten waeckende/ schuldich zyn goede wacht te houden ende niet te slape/ op peyne indien pemande contrarie van eenighe der voorsz punten dede/ en ghevonden werde slapende ofte buyten zyne schiltwacht / verbeuren sal twee pont/ tot proffijte als vooren / Ende so wanneer de voorsz tijde

lijdt onnueghbecomen sal wesen / sal den Schutter die naest die poorte die schiltwacht houden den Hooftman daer af adverteren / En indien den Hooftman ofte Lieutenant dies jeghenstaende verlumde eenen anderen in syn plaetse te senden / ende een half ure liet overstrijcken / dat die mede verbeuren sal twee pondt / ten proffijte als vooren.

Ende soo wie banden Capiteynen / Hooftmans ende Lieutenants de wacht houden sal opt stadchups deser stede / sal niet syn Borghesellen ter ordonnantie vande Doetschappe / aldaer wacht hondede schuldich syn die straten ende vesten ghetrouwelick te bewandelen / sonder erghens aen te gaen drincken / ofte onder hupsdack te comen opte boete van dnye pondt / te gaen ende bekeert te worden als vooren. Ende sullen schuldich syn die Doetschappe ghetrouwelicken rappoort te doen van tghene hemlypden wederbaren sal moghen.

Werdt mede verboden dat des avonts ende des nachts gheduerende de wacht / te weten / dat die Schutters op heur wachtplaecten gesiele sullen syn tot smozgens dat sy lypden vā daer weder af sullen vercrecken / niemandt en sal moghen eenich roer ofte pistoletten af schieten / opte boete van twee ponden / te gaen ende bekeert te worden als vooren / ten waere dat sy lypden eenich onraet vernamen.

Ende op dat inder poorten deser stede goede wacht gehouden ende wel toeghesien mach werden / soo wanneer de nootdelichheyt vander saecke dachwacht inder poorte vereyschen sal tot discretie van Burgheemesters ende Regeerders deser stadt / wort by desen wel scherpelicken gheinterdicert ende verboden / dat niemant vande Schutters bande poorten en sal moghen gaen / maer schuldich sullen syn ten minsten de helft van hemlypden buyten de wachthuyckens / binnen ofte voort de poorten niet heur geweer te staen ofte te sitten / ende scherpelicken toelien ende waer te nemen den gheenen die in ende wt gaen souden willen / omme twelck wel te doen / wert verboden inde voorsz poorten niet te spelen met haerten / int bart / ofte met taerlinghen / ofc eenigherhande spel / op peyne van te verbeuren twintich schellinghen tot proffijte als vooren.

Item dat die Schutters opte voorsz wacht niet en sullen drincken eenigherhande wyn / noch oock meer biers sullen mogen doen halen / dan ter nootduft ende voort den doyt / ende dat sy lypden tot vermanen vanden Hooftman sullen moeten ophouden van bier te haelen / opte boeten vā tghen schelling / ende soo wie broncken bevonden wordt / te verbeuren twee pont / alles tot proffijte als vooren.

Item

Item so wanneer by daghe ofte by nachte byder klokke opt stadshuis, ofte metten trommel alarm gheslagen werdt / sullen die Capiteyns / Hooftmans / ende Schutters gehouden wesen / terstont ende sonder eenich vertreck / met heure gheweere daer sy volghende die keur ofte oꝝdonnantie op geler sullen zyn / om goet / wijs ende kinderen vooꝝ alle overlact ende ghewelt te defenderen ende beschermen / te commen opt Maerck-veld deser stede onder heurluyder veltreypcken so elcken Hooftman ghedesigneert is / sonder dat yemant sal moghen abtenteren / op pepne van lijfstraffinghe. Welverstaende dat die gheene die ten tijde van alarme wacht houden aen die poorten / dat die niet van daer gaen en sullen / maer dat sy aldaer blijven ende goede wacht houden sullen.

Is mede gheoꝝdonneert dat alle boeren ende bꝛeucken onder die schutters vallende / byden Hooftman ende ghemeene Rotghesellen gheexecuteert sullen moeten werden binnen twee daghen nae die verballen sullen wesen / op pepne indien den Hooftman ende Rotghesellen van dies te doen onwillich waeren ende dat negligeerden / dat byden Officier deser stede aen hem dobbel van dien verhaelt ende gheexecuteert sal werden tot zynen proffijte.

Item is oock mede generalicken gheoꝝdonneert dat Schout / Burgheemeesters ende Schepenen die wacht by dage ofte by nachte sullen moghen vermeerderen ofte verminderen als hemlyden dat nootlicken duncken sal / Ende oock dese booggaende poincten vande oꝝdonnantie der wachte in deel ofte geheel veranderen / met kennisse ende advies vanden Capiteynen ende Hooftmans / sulcx naer ghelegghentheyt vanden tijdt ende nootlickheyt vander saecken bebonden sal worden oꝝbaerlicx te wesen.

Ende was Ondergheteckent :

Guill. de Nassau.

Noch leggher stont :

Bybenele van Zynder Excell.

Boud. van Berlicom.

Achtervolgende bevel ende den speciael
 last vande Princel. Excell. Conincl. Majest. Stadthout.
 ende Capiteyn generael ober Hollandt/ Zeelandt/ Vriestlandt
 ende Drecht/ hebbe wy Arnoulbt Nicolaj/ eerste Raet/ Presiderende/
 ende Joost de Menijn / Raet ordinaris/ ende Advocaet Fiscael van
 zyne Majest. inden Hove van Hollandt/ ghenomen hebbende tot on-
 sen adjoinct Johan Purtyck / Secretaris/ inden selven Hove/ opten
 achtsten Aprilis/ anno vijftighen honder ende tachtich nae Daelschen/
 ons ghebonden binnen den Stadthuse der stede van Delft/ ende al-
 daer den Burghemeesteren ende Schepenen collegialich vergaderet/
 midelgaders die ghemeen Hoofdmans vande Schutterijen der selver
 stede gheconvoceert zynde/ by volcomen lecture voorszghhouden hee-
 inhouden der voorsz Ordonnantien/ soo wel die voorsz Schutterijen
 als die wachten belangende/ hen lieden elc in hun regard verfoecken-
 de/ ende oock ernstelick bevelende van weghen ende wten naeme van
 zyne voorsz Excellentie alle die poineten ende articulen inde voorsz Or-
 donnantie begrepen respectivelich tonderhouden/ ende hen daer nae te
 reguleren/ ende dit al by prohibitie ende tot anders by zyne Excellentie
 sal wesen gheordonneert. Coorponde hebben wy Commissarissen
 voorsz desen onderteyckent ten daghe ende Jaere all boven.

A. Nicolaj. Joos de Menijn.

Purtyck.

Albus ghepubliceert vant Stadthuse der stede van Delft/ naer
 boozgaende Clockgheslach / ter presentie van Schout/
 Burghemeesteren ende Schepenen den xij^m. May/
 1580.

ALSO sijne Princelijcke Excellentie on-
derrichte is / dat int observerē vande Ordonnantie vāde wacht
te binnen der Stadt Delft by zynder Excell. in April voozleden
ghemaect / eentighe swaricheyde ghemoveert worde / deur dien datter
gheen Serganten ofte Vuerters vanden Vaendelen vander Schut-
terijen en zyn / Ende sijne Excell. bevint van noode te zyn datter ober
elcke Vaendel twee Sergeanten ofte Vuerters ghestelt worden:
Soo eest dat sijne Excellentie omme te voozien dat de wacht binnen
der Stadt Delft met goede ordre ende ghereghelicheyde ghehouden
ende de voozsz Ordonnantie achtervolcht worde / de voozsz proibitione-
le Ordonnantie ampterende int naevolghende pointt alleenlick ende
vozder niet / gheordonneert ende ghestatueert heeft / Ordonneert en sta-
tueert by desen: Dat elcke vande vier Vaendelen der Schutterijen van
de Stadt Delft twee Sergeanten oft Vuerters hebben sal / de welcke
byde Capiteynen vanden Vaendelen elc indē zynen ende wt sijnen
Vaendel ghezoen ende ghestelt sullen worden / mides dat de Schut-
terijen van anderen Schutteren inde plaetse vanden selven wtē be-
quaemsten ende breedtsamichsten weder verbuldt sullen worden.
Aldus ghedaen by zyne Princelijcke Excellentie binnen der Stadt Ant-
werpen / opten sebesten Junij / vijftichienhondert ende tachtentich.

Ende was Ondergheteekent:

Guill. de Nassau.

Noch legger stont:

Bybenele van Zynder Excellentie.

Brunjck.